

УДК 347.998.85

Ковбасюк Володимир Васильович
аспірант Навчально-наукового
Юридичного інституту
Національного авіаційного університету
kvv@ukr.net

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

В статті пропонуються шляхи розвитку та удосконалення правового регулювання відносин у сфері адміністративного судочинства. Наводяться докази, що для розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства необхідно надати більше прав для невлadних суб'єктів і покласти більше обов'язків на органи публічної адміністрації. Аргументується необхідність враховувати в законотворчій діяльності науково-обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до норм КАС України.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративна реформа, правове регулювання, правова норма.

Kovbasjuk V.V. WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE FIELD OF ADMINISTRATIVE JUDICIAL

The article proposes ways of development and improvement of legal regulation of relations in the field of administrative legal proceedings. Proofs are provided that for the development of legal relations in the field of administrative legal proceedings it is necessary to give more rights to non-vested subjects and to impose more duties on the bodies of public administration. It is argued that it is unnecessary to take into account in law-making the scientifically substantiated proposals concerning amendments to the norms of the CAC of Ukraine.

It is noted that for the development of legal relations in the field of administrative legal proceedings, it is necessary to give more rights to non-vested subjects and to impose more obligations on the bodies of public administration. It is determined that the legislator must necessarily take into account scientifically substantiated proposals for amendments to the norms of the CAC of Ukraine. In addition, the development of legal relations in the area of administrative judicial proceedings, of course, will be positively influenced by the adoption of the Administrative Procedural Code, which will establish clear criteria for the legitimacy of decisions of subjects of power.

Key words: administrative justice, administrative reform, legal regulation, legal norm.

Постановка проблеми. Згідно Концепції адміністративної реформи в Україні ключове значення серед заходів реформування мають такі: здійснення внутрішнього та судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади та їх посадових осіб, насамперед, з позиції забезпечення поваги до особи та справедливості; відповідальність органів виконавчої влади, їх посадових осіб за свої рішення, дії чи бездіяльність перед громадянами, права яких були порушені. Спірні правовідносини, що віднесені до компетенції адміністративних судів, пов'язані з розглядом претензії фізичних і юридичних осіб до органів публічної адміністрації та вимогою щодо поновлення порушених прав невлadного суб'єкта у зв'язку з неправомірністю дій (рішень) владного суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у дослідженні актуальних проблем становлення та розвитку адміністративного судочинства відіграють праці таких вчених як В. Авер'янов, Н. Армаш, Д. Беззубов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, А. Боннеер, Л. Бринцева, С. Головатий, І. Голосніченко, Т. Гуржій, А. Єлістратов, І. Коліушко, А. Колодій, Т. Коломоєць, А. Комзюк, М. Козюбра, О. Кузьменко, Р. Куйбіда, Е. Демський, О. Пасенюк, Ю. Педько, В. Перепелюк, Н. Писаренко, А. Руденко, Н. Саліщева, А. Селіванов, М. Смокович, Ю. Старілов, В. Стефанюк, В. Сьоміна, О. Тищенко, Н. Хаманева, О. Харитонова, Д. Чечот та інші. Проте, на сьогодні спостерігається недостатня теоретична розробка питань природи правовідносин, що складаються у сфері адміністративного судочинства.

Формування цілей статті. Мета дослідження – визначити оптимальні шляхи розвитку та удосконалення правового регулювання відносин у сфері адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Правозахисна спрямованість юрисдикційної діяльності адміністративного суду вказує на те, що предметом публічно-правового спору (адміністративної справи) виступають діяння (рішення, дії, бездіяльність) владного суб'єкта. Діяння ж (дії, бездіяльність) громадян та юридичних осіб, що порушують правопорядок або створюють перешкоди для реалізації рішень суб'єктів владних повноважень та носять склад адміністративного правопорушення (згідно КпАП України), тягнуть за собою притягнення до адміністративної відповідальності і розглядаються у межах каральної адміністративної юрисдикції (загальними судами або органами виконавчої влади).

У зв'язку з цим вважаємо необгрунтованим розширення юрисдикції адміністративних судів за рахунок спорів за зверненням суб'єктів владних повноважень і пов'язаних з покаранням невідладних суб'єктів шляхом застосування до них негативних наслідків – заходів адміністративного примусу (в тому числі адміністративно-господарських санкцій). Адміністративні суди покликані перевіряти процес реалізації владних повноважень органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на відповідність правам і свободам невідладних суб'єктів публічно-правових відносин (згідно принципу верховенства права). Розгляд будь-яких інших спорів (орган публічної адміністрації проти особи) свідчить про захист інтересів держави та її органів, що не відповідає самій ідеї адміністративної юстиції та перешкоджає переведенню адміністративного судочинства в ранг правосудного. Вирішення вказаної проблеми, на наш погляд, вбачається у таких напрямках.

Наразі ч.4ст.50 КАС України [1] визначила перелік випадків, коли невідладний суб'єкт може бути відповідачем за адміністративним позовом суб'єкта владних повноважень, а також передбачила, що інші такі випадки можуть бути встановлені законом. Проте законів, які передбачають підстави звернення органу публічної адміністрації з позовом до приватної особи, виявилось надто багато, які до того ж нерідко протирічать один одному (колізії у законодавстві).

Більшість таких справ пов'язані із відсутністю в органі публічної адміністрації повноважень із примусової реалізації прийнятого ним рішення (індивідуального правового акту), а отже таке рішення не може бути звернене до виконання інакше як за рішенням суду. Тому суб'єкт владних повноважень змушений звертатися до суду, навіть у випадках, коли особа не заперечує своєї провини, в тому числі і застосування щодо неї адміністративних стягнень (наприклад, справи про припинення юридичної особи).

Завдання адміністративного судочинства щодо захисту прав і свобод виключно невідладних суб'єктів, на наш погляд, передбачає необхідність зменшення числа підстав для звернення органу публічної адміністрації з позовом до адміністративного суду проти невідладного суб'єкта. Перспектива розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства забезпечується, на наш погляд, таким.

Наданням суб'єкту владних повноважень права приймати рішення щодо застосування адміністративно-господарських санкцій та адміністративних стягнень, коли таке рішення підлягає обов'язковому виконанню, якщо воно не було оскаржене і скасоване. Тобто орган публічної адміністрації слід наділити повноваженнями із примусової реалізації (після спливу строку на оскарження) прийнятих ним рішень, що виключить необхідність звернення зазначеного суб'єкта до адміністративного суду з позовом проти приватної особи. Варто погодитись з Д.О. Беззубовим, що гарантією захисту прав та інтересів невідладних суб'єктів від свавілля органів публічної адміністрації є їх право оскаржити зазначене рішення в адміністративному суді. [2, с. 15]

Проблемою, що перешкоджає розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства, є справи щодо оскарження приватною особою рішень суб'єктів владних повноважень, з якими пов'язується виникнення чи припинення права власності у невідладного суб'єкта. На наш погляд, якщо орган публічної адміністрації у правовідносинах з невідладним суб'єктом реалізує публічно-владні повноваження (наприклад, вирішення питань щодо розпорядження державною і комунальною власністю, питань щодо державної реєстрації права на приватну власність), які носять публічно-правовий характер, то спори, які з них виникають, є предметом розгляду в адміністративному суді за позовом невідладного суб'єкта.

Якщо ж владний суб'єкт у правовідносинах з приватною особою не реалізує публічно-владні повноваження, а здійснює, наприклад, господарську діяльність, то спори, що виникають з таких відносин за своєю природою є приватно-правовими (господарськими або цивільними), і мають розглядатися в порядку господарського чи цивільного судочинства. У випадку таких конфліктних ситуацій суб'єкт владних повноважень має звертатися до суду (загального чи господарського) з позовом проти невідладного суб'єкта з метою захисту своїх інтересів.

Аналізуючи норми законодавства України про адміністративне судочинство з приводу визнання рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправним, доходимо таких висновків:

1. Поняття «протиправне», «незаконне», «неправомірне» є словами синонімами і позначають одне і те саме явище – невідповідність діяння суб'єкта владних повноважень нормам законодавства, тобто вчинене з порушенням норм матеріального або процесуального права.

2. Визнання діяння «незаконним» застосовується здебільшого до рішення, а «протиправним» – до дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. У випадку протиправних рішень застосовується такий спосіб захисту порушених прав як поворот виконання рішення із зазначенням способу його здійснення. У випадку протиправних

дій (бездіяльності) застосовується такий спосіб захисту порушених прав як зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії чи утриматися від них.

3. Поняття «незаконний» і «такий, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили», у нормах КАС України, на наш погляд, співвідносяться як загальне (невідповідність закону) та окреме (не відповідність підзаконному акту). Відмінності у процедурі застосування того чи іншого визначення у КАС не подаються. Зазначено лише те, що якщо оскаржуваний нормативно-правовий акт порушує закон чи не відповідає іншому правовому акту, то він визнається нечинним.

4. До визнаного протиправним оскаржуваного акту можуть застосовуватися такі наслідки як визнання його нечинним або скасування ст. 162 КАС України), проте коли застосовується той чи інший наслідок у КАС чітко не передбачено. Хоча застосування того чи іншого наслідку безпосередньо впливає на ефективність захисту порушених прав.

Відповідно до ст. 171 та абзацу 2 п.2 ч.5 ст. 171-1 КАС України нормативно-правовий акт може бути визнаний незаконним і як наслідок – нечинним, проте зі змісту вказаних статей не зрозуміло з якого моменту акт визнається нечинним: з моменту його прийняття або з моменту набрання законної сили постановою суду.

Інше розмежування стосовно визнання акту нечинним або його скасування у КАС не подається. Доходимо логічного висновку, що критерієм застосування до оскаржуваного акту певного наслідку є вид акту: якщо акт нормативно-правовий, то він визнається нечинним, якщо акт індивідуально-правовий, то він скасовується.

Виникає питання: чому для захисту прав та інтересів особи законодавець керується видом акту, а не ступенем порушення (обмеження) прав та наслідками, які викликані цим порушенням.

Крім того, суттєвим недоліком є те, що у нормах КАС України не передбачені наслідки скасування акту або визнання його нечинним (момент втрати юридичної сили та спосіб усунення негативних наслідків, що ним спричинені).

Як зазначає Н.О. Армаш відмінності у процедурі і наслідках визнання протиправного акту нечинним або його скасуванні, мають ґрунтуватися не на виді акту та суб'єкті його видання, а в залежності від правовідносин, що виникли в результаті застосування такого акту, ступеню порушення (обмеження) прав та інтересів осіб, а також на відмінностях у порядку усунення наслідків від порушень завданих таким актом. [3, с. 239]

Отже, на наш погляд, скасування оскаржуваного акту передбачає його анулювання (визнання таким, що не мав юридичної сили), тобто припинення його дії з моменту видання, а отже – відновлення порушених прав і попереднього стану, що існував до прийняття акту. Визнання спірного акту нечинним передбачає відміну його дії з моменту набрання рішенням суду законної сили або з моменту, вказаному у рішенні.

Ми також вважаємо, що можливість визнати саме нормативно-правовий акт лише нечинним, і відсутність можливості його скасування, призводить до зупинення його дії з моменту набуття законної сили рішенням суду, що на наш погляд є не зовсім коректним з таких міркувань. Дія нормативно-правового акту поширюється на невизначене коло осіб та необмежений час, отже на підставі незаконного нормативного акту могли виникнути правовідносини, в яких порушувалися чи обмежувалися права осіб, що не стали учасниками судового адміністративного процесу. І до поки зазначені суб'єкти не оспорять порушення своїх прав, спричинені застосуванням цього акту, вони не мають права на усунення наслідків такі порушень.

Крім того, визнання нечинним нормативного акту лише з моменту набрання законної сили рішенням суду, вказує на те, що цей акт є законним з моменту прийняття і до моменту винесення рішення суду і незаконним після прийняття рішення суду.

Отже, на наш погляд, до незаконних нормативно-правових актів (що оскаржені в адміністративному суді) має застосовуватися така процедура як скасування, що тягне за собою припинення його дії з моменту видання і можливість відновлення порушених прав усіх невіддільних суб'єктів, до яких він був застосований, якщо це не погіршить їх становища, що існувало до моменту скасування акту.

Варто зазначити, що розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства перешкоджають і інші змістовні недоліки виявлені нами при аналізі норм КАС України, які передбачають особливості розгляду окремих категорій адміністративних справ.

Так, ст.182 та ст.183 КАС України передбачають особливості розгляду публічно-правових спорів, що виникли з приводу реалізації права на мирні зібрання.

Проте, видається незрозумілим, що є предметом правовідносин передбачених ст.182 КАС України. Відповідно до цієї статті суд має можливість обмежити право невіддільного суб'єкта на мирні зібрання, замість захисту такого права. До того ж, згідно ч.5 ст.182 КАС України предметом спору у зазначеній категорії справ є дії невіддільного суб'єкта (збори, мітинги, походи, демонстрації), що можуть (курсив наш) створити небезпеку заворушень, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. Тобто, дії невіддільного суб'єкта, що оскаржуються, ще навіть не вчинені, проте владний суб'єкт вже заявляє про їх протиправність.

Крім того, рішення суду фактично не може бути оскаржене, оскільки ч.6ст.182 КАС України передбачене його негайне виконання.

Таким чином, у правовідносинах, що виникають у сфері адміністративного судочинства і врегульовані ст.182 КАС України ми простежимо подвійне обмеження прав невідного суб'єкта: а) обмеження у реалізації права на мирні зібрання; б) обмеження у праві оскаржити рішення суду. Вихід із зазначеної ситуації, на нашу думку, вбачається у такому:

Обмежити право суб'єкта владних повноважень на звернення з позовом до адміністративного суду проти особи триденним строком після одержання повідомлення про проведення мітингів, зборів, тощо (внести зміни до ч. 1 ст. 182 КАС України). Зобов'язати суд розглядати такі справи негайно (внести зміни до ч.4ст.182 КАС України). Внести такі зміни до ч.6ст.128 КАС України, що нададуть можливість невідному суб'єкту фактично оскаржити рішення суду в апеляційному порядку, коли таке оскарження є доцільним, тобто може бути здійснене до проведення мітингу.

П.6 ч.1ст.256 КАС України, що передбачає негайне виконання постанови про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання, виключити.

Крім того, доцільно також внести зміни в адміністративне законодавство щодо уточнення на рівні закону порядку реалізації права громадян на проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій.

Альтернативна можливість захисту прав невідних суб'єктів у сфері публічно-правових відносин, на наш погляд, вбачається у такому. Виключити ст.182 КАС України і надати суб'єкту владних повноважень право приймати рішення про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання протягом 3 днів з моменту звернення невідного суб'єкта. Таке рішення вимагає обов'язкового виконання невідним суб'єктом, якщо не буде ним оскаржене до адміністративного суду і скасоване останнім. Тобто гарантією захисту прав та інтересів невідних суб'єктів від свавілля органів публічної адміністрації є їх право оскаржити зазначене рішення, звернувшись в адміністративний суд з позовом про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання у порядку передбаченому ст.183 КАС України.

Крім того, на розвиток правовідносин у сфері адміністративного судочинства позитивно вплине, встановлення для адміністративного суду при розгляді справ імперативу щодо застосування рішень ЄСПЛ.

Зазначене сприятиме забезпеченню одноманітності судових рішень для аналогічних справ, типізації результатів судового адміністративного процесу, подоланню колізій у законодавстві та судовій практиці, ефективності захисту прав та свобод суб'єктів у сфері публічно-правових відносин, правосуддю, що здійснено згідно з принципом верховенства права.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, ми вбачаємо, що для розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства необхідно надати більше прав для невідних суб'єктів і покласти більше обов'язків на органи публічної адміністрації. Також законодавцю обов'язково необхідно враховувати науково-обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до норм КАС України. Крім того, на розвиток правовідносин у сфері адміністративного судочинства, на наш погляд, безумовно позитивно вплине прийняття Адміністративно-процедурного кодексу, що встановить чіткі критерії законності рішень суб'єктів владних повноважень, а отже і критерії вини (протиправності поведінки) таких суб'єктів щодо порушення прав, свобод та законних інтересів невідних суб'єктів у сфері публічно-правових відносин. Адже, критерії законності встановлені у ст.2 КАС України є принципами адміністративної процедури і встановити протиправність поведінки владного суб'єкта на таких загальних засадах досить складно.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Засади правового регулювання правовідносин у сфері адміністративного судочинства: навчальний посібник / Беззубов Д.О., Заросило В.О., Подоляка С.А та ін. – К.- МП «Леся», 2015. – 120 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / Армаш Н.О., Бандурка О.М., Басов А.В. / За заг.ред Комзюка А.Т.- К. Прецедент, Істина. – 823 с.
4. Андрійко О.Ф. До питання еволюції адміністративного права та предмета адміністративно-правового регулювання / О.Ф. Андрійко // Доктринальні напрями розвитку науки адміністративного права. Сучасна адміністративно-правова доктрина захисту прав людини: тези доп. та наук. повідомл. сучасн. наук.-практ. конф., м. Харків, 17–18 квітня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – С. 11–13.
5. Битяк Ю.П. Доктринальні напрями розвитку науки адміністративного права / Ю.П. Битяк // Сучасна адміністративно-правова доктрина захисту прав людини: тези доп. та наук. повідомл. сучасн. наук.-практ. конф., м. Харків, 17–18 квітня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – С. 5–9.
6. Гарашук В.М. Проблеми вдосконалення адміністративного законодавства України / В.М. Гарашук // Проблеми законності: академ. зб. наук. пр.; відп. ред.. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2009. – Вип. 100. – С. 248.

REFERENCES

1. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Justice of Ukraine]. (2005, July 6). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> from [in Ukrainian].

2. Bezzubov, D.O., Zarosylo, V.O., Podoliaka, S.A. et. al. (2015). *Zasady pravovoho rehuliuвання pravovidnosyn u sferi administratyvnoho sudochynstva [Principles of legal regulation of legal relations in the field of administrative legal proceedings]*. Kyiv: MP «Lesia» [in Ukrainian].

3. Armash, N.O., Bandurka, O.M., Basov, A.V. (n.d.). *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Code of Administrative Justice of Ukraine: scientific and practical commentary]*. Komziuk, A.T. (Ed.). Kyiv: Prezydent, Istyna [in Ukrainian].

4. Andriiko, O.F. (2015). Do pytannia evoliutsii administratyvnoho prava ta predmeta administratyvno-pravovoho rehuliuвання [On the issue of the evolution of administrative law and the subject of administrative-legal regulation]. *Doktrynalni napriamy rozvytku nauky administratyvnoho prava. Suchasna administratyvno-pravova doktryna zakhystu prav liudyny – Doctrinal directions of the development of the science of administrative law. Modern administrative law doctrine of human rights protection: Proceedings of the Scientific and Practical Conference* (pp. 11-13). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

5. Bytiak, Yu.P. (2015). Doktrynalni napriamy rozvytku nauky administratyvnoho prava [Doctrinal directions of the development of the science of administrative law]. *Suchasna administratyvno-pravova doktryna zakhystu prav liudyny – Modern administrative law doctrine of human rights protection: Proceedings of the Scientific and Practical Conference* (pp. 5-9). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

6. Harashchuk, V.M. (2009). Problemy vdoskonalennia administratyvnoho zakonodavstva Ukrainy [Problems of improvement of administrative legislation of Ukraine]. V.Ia. Tatsii (Ed.). *Problemy zakonnosti – Problems of legality, 100, 248* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018

УДК 342.9

Міхеев Михайло Володимирович
здобувач кафедри адміністративного права
навчально-наукового інституту права
ім. Володимира Великого МАУП
zarosi@ukr.net

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються питання щодо правового статусу приватних виконавців, які визначені в законодавчих актах прийнятих в Україні. Проаналізовано законодавство, яке визначає статус приватних виконавців, їхні права та обов'язки, напрями діяльності та відповідальність в разі порушення ними вимог законодавства. Доведено, що в законодавстві є окремі недопрацьовані аспекти, які можуть в подальшому призвести до порушень прав людини в процесі виконання своїх службових обов'язків приватними виконавцями. Сформульовано ряд пропозицій і доповнень до чинного законодавства.

Ключові слова: приватні виконавці, Міністерство юстиції України, виконання рішень судів, з'їзд приватних виконавців, Рада приватних виконавців, відповідальність приватних виконавців, ліцензія приватних виконавців

Mikheev M.V. LEGAL STATUS OF PRIVATE EXECUTORS IN UKRAINE AND DIRECTIONS OF THEIR ACTIVITIES

The article deals with the legal status of private executives, which are defined in the legislative acts adopted in Ukraine. The legislation, which defines the status of private performers, their rights and responsibilities, directions of activity and responsibility in case of violation of their requirements of legislation, are analyzed. It has been proved that there are certain inadequate aspects of the legislation, which may further lead to violations of human rights in the course of the performance of their official duties by private executives. A number of suggestions and additions to the current legislation are formulated.